

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО  
УПОРЯДКУВАННЯ ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ-СИРЦЮ В УКРАЇНІ:  
ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ**

**Дар'я Ігорівна ВЕРЬОВКІНА,**

*студентка Національного аерокосмічного  
університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський  
авіаційний інститут»*

**Олена Олександрівна САВЧУК,**

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри  
права гуманітарно-правового факультету  
Національного аерокосмічного університету  
ім. М. Є. Жуковського «Харківський  
авіаційний інститут»*

У даній статті розглянемо способи нелегального видобутку бурштину-сирцю, який, згідно з Конституцією України, є виключним правом власності українського народу, та проаналізуємо наслідки, які зазнає екологія в районах залягання та видобутку даного виду корисних копалин.

Всі природні ресурси, які знаходяться в межах території України, згідно з Конституцією України, визначаються виключним правом власності українського народу [1]. Чільне місце серед природних ресурсів мають надра, оскільки вони мають значний обсяг цінних родовищ корисних копалин. Відповідно до статистичних даних МВС України, кількість екологічних злочинів, пов'язаних із порушенням правил охорони або використання надр, з кожним днем збільшується. Регіони, що мають на своїй території родовища корисних копалин загальнодержавного значення, протидія злочинності в цій сфері є однією з першочергових завдань, що потребують швидкого вирішення.

Комерціалізація цієї сфери діяльності часто супроводжується протиправними діями, які завдають значної шкоди не тільки економіці держави, але й екологічній безпеці.

У Постанові Кабінету Міністрів України від 12 грудня 1994 року № 827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» [2] бурштин є корисною копалиною загальнодержавного значення, ювелірною сировиною та дорогоцінним камінням. Тобто, якщо у особи не має спеціального дозволу, то видобувати бурштин-сирець — заборонено.

Відповідно до Закону України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» від 18 листопада 1997 р., бурштин-сирець відносять до групи дорогоцінних каменів органогенного походження (перли й бурштин), особливості обліку, зберігання та використання яких визначається Міністерством фінансів України [3].

Товарною продукцією гірничо-збагачувального виробництва є бурштин-сирець, який був вироблений на підприємстві та підготовлений до збуту, відповідно до вимог ТУ У 13970826.003-2000 «Бурштин», затверджений генеральним директором ДП «Укрбурштин» 26 грудня 2000 р. та 8 зареєстрованих Рівненським державним центром стандартизації, метрології та сертифікації 14 лютого 2001 р. за № 097/000638.

Бурштин є оптично-ізо트로пним, його колір може бути жовтим або оранжевим, іноді червоним, коричневим, чорним, а також блакитним або, навіть, безбарвним.

В основному, бурштин-сирець використовують при виготовленні ювелірних виробів, так як його легко різати, шліфувати та пополірувати, і він має широкий спектр кольорів. Перероблений бурштин-сирець малих розмірів і відходи ювелірного виробництва використовують щоб отримати пресований бурштин. Співвідношення ювелірного та технічного бурштину в ньому складає 24 і 76 % відповідно, тоді як в Польщі та Росії частка великих шматкових фракцій ювелірної якості не перевищує 10-15 % видобутку.

Бурштин-сирець, який має рідинні тверді включеннями або інші властивості, які можуть мати аукову або декоративну цінність, використовують як колекційну сировину. Декоративно-якісну характеристику бурштинової сировини оцінюють згідно з технічними умовами України: Бурштин ТУ У 13970826.003-2000 [4].

Українські родовища є одними з європейських лідерів по запасам бурштину-сирцю. Українські компанії, у яких наявні державні ліцензії для видобутку бурштину-сирцю, щороку мають біля чотирьох тон даного мінералу. Проте, в реаліях сьогодення, вказані цифри це лише малий відсоток від реальної кількості видобування бурштину-сирцю в Україні. Величезна кількість видобутку здійснюється нелегально і, на жаль, держава про це знає, проте не контролює дане діяння.

«Насправді обсяги видобутку бурштину величезні. Навіть за найскромнішими підрахунками вони сягають від 120 до 300 тон на рік. Справжню цифру не знає ніхто. Приблизний загальний річний дохід на цьому ринку складає до 300 мільйонів доларів. Це величезна спокуса для нелегалів» - так прокоментувала ситуацію з нелегального видобутку та збуту бурштину-сирцю заступник міністра екології та природних ресурсів України Світлана Коломієць. Офіційно видобувати бурштин-сирець на теренах України мають право тільки шість Українських компаній: дві з яких приватні, а чотири державних підприємства, які протягом останнього часу не працюють через банкрутство чи бюрократичні проблеми [5].

Невелика глибина залягання (лише 2-7 м) бурштину-сирцю, низькі ціни на виготовлення знарядь та засобів для його видобування — все це сприяє тому, що злочинні групи все частіше та систематичніше стали видобувати даний вид корисних копалин. Слід зазначити, що кінцева мета видобування є не сам бурштин, а висока ціна його збуту. Адже на чорному ринку за один кілограм бурштинового каменю платять (Оптова ціна старателів перекупщикам) \$3200-\$3700/кг, оптова ціна перекупщиків покупцям у Польщі \$3400 - \$4200/кг, а легальна ціна українського бурштину у Польщі \$3650 - \$5500/кг [6].

Території, на якій несанкціоновано проводять видобуток мінералу, закріплена за офіційними природокористувачами (лісгосподарські підприємства), надрокористувачами (підприємства з видобутку та перероблення корисних копалин), землекористувачами (сільськогосподарські підприємства), які, згідно природоохоронному і земельному законодавству, мають відповідати за використання цих земель за призначенням або ж знаходяться на землях запасу сільських і селищних рад, до компетенції яких, відповідно до п. 4 статті 10 Кодексу України про надра, входить здійснення на їх території контролю за використанням та охороною надр.

У лісгоспах ще не пораховано площу лісу, яка постраждала через незаконну діяльність бурштинокопачів. Так само ніким не вивчено зміни рівня ґрунтових вод через хаотичне утворення тимчасових боліт на клондайках. Очевидно лише те, що в місцях, в яких побували копачі, дуже важко відновити ліс. Через змінену кислотність ґрунту дерева, на місцях несанкціонованого видобування бурштину-сирцю, не хочуть рости через, адже контактуючи із водою бурштин-сирець виділяє кислоту [6].

Місце злочину, як і обстановка, є надзвичайно важливим джерелом інформації, бо містить велику кількість слідів і речових доказів, що визначають напрям розслідування і висунення слідчих версій. Місце незаконного видобування корисних копалин залежить від їх місця залягання. Так, незаконне видобування корисних копалин вчиняється в регіонах, де є відповідні родовища корисних копалин. В Україні розвідано три родовища бурштину — два в Рівненській та одне у Волинській області — з сумарними запасами понад 100 тонн. Прогнозні ресурси бурштину на нерозвіданих площах у районі цих родовищ оцінюються вище. Офіційно розробляються два родовища (точніше – одне родовище у Волинській області та одна ділянка на родовищі в Рівненській області) [7].

У ст. 52 Кодексу України про надра передбачено можливість квотування видобутку корисних копалин для запобігання негативних демографічних, соціальних та екологічних наслідків інтенсивного видобутку корисних копалин, для цього встановлюються квоти на видобуток окремих видів корисних копалин [8].

На рахунок експорту бурштину-сирцю, то слід відмітити, що в постанові кабінету міністрів України від 24 жовтня 1994 р. № 734 «Про лібералізацію експортних операцій» [9] до товарів, на експорт яких Мінфін дав дозвіл, відноситься бурштин-сирець, який згідно відповідно до старих кведів ЗЕД мав номер 25.30.9000.

Слід зазначити, що у сучасному Українському класифікаторі товарів ЗЕД, розробленого ДФС України, а саме в 71 розділі, бурштин-сирець відсутній, не зважаючи на те, що в Україні найбільше родовище бурштину-сирцю у світі, а сам бурштин-сирець використовується як у медичній сфері, так і в декоративній.

У митній сфері в принципі не закріплений такий вид товару як бурштин-сирець у митному тарифі України. Втім, ні для кого не є секретом, про масовий експорт бурштину-сирцю за кордон, з якого бюджет України не має жодної копійки.

Підсумовуючи все вище викладенне слід зазначити, що питання організаційно-правового упорядкування видобутку бурштину-сирцю в

Україні наразі є просто «кричущими», оскільки воно здійснюється в більшості випадків поза правовим руслом, приносячи страшні проблеми екології, а саме землям на яких здійснюється його незаконне видобування.

Втім, проблемні питання стосуються як відсутності відповідного закону, який передбачатиме реальну кримінальну відповідальність за порушення надр, а саме видобування бурштину-сирцю, та його незаконного збуту, так і складність організації та контролю за видобутком бурштину-сирцю в межах існуючого законодавства, насамперед через його недоліки та все ще масивну бюрократію та корупцію.

### **Список використаних джерел:**

1. Конституція України від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення: Закон України від 12 грудня 1994 р. № 827. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-94-%D0%BF#Text>

3. Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними: Закон України від 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/97-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ бурштину: Наказ Державної комісії України по запасах корисних копалин № 29 від 10.02.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-03#Text>

5. Гришко Л. «Бурштинова лихоманка загрожує Україні екологічною катастрофою». URL: <https://p.dw.com/p/1I2rK>

6. Величко Л. Лихоманка. Як живеться бурштиношукачам на клондайку і поза ним. URL: <http://texty.org.ua/d/amber/>

7. Татаров О. Ю. Марко С. І. Криміналістична характеристика порушення правил охорони або використання надр на прикладі незаконного видобування бурштину. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* 2014. Вип. 3. С. 273-285. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs\\_2014\\_3\\_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2014_3_29).

8. Про надра: Кодекс України від 16.10.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>

9. Про лібералізацію експортних операцій Постанова Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 1994 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-94-%D0%BF#Text>